

PSALLITE DOMINO

O KULTURZE MUZYCZNEJ W TRADYCJI FRANCISZKAŃSKIEJ

**Materiały z sympozjum odbytego
w dniach 20-21 października 2006 roku
w Wyższym Seminarium Duchownym
Ojców Franciszkanów w Łodzi Łagiewnikach**

**Redakcja:
Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv
Stanisław Cieślak**

**WYDAWNICTWO OJCÓW FRANCISZKANÓW
NIEPOKALANÓW 2010**

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv
Dyrektor Instytutu Franciszkańskiego

PSALLITE DOMINO! **WPROWADZENIE W TEMATYKĘ SYMPOZJUM**

Jeśli można wierzyć metrykom, tradycja łagiewnickich sympozjów liczy sobie 28 lat. Jeśli można wierzyć pamięci, przystępujemy do dwudziestego lub dwudziestego pierwszego sympozjum. Organizują je tutaj corocznie – ręka w rękę: Instytut Franciszkański oraz miejscowe Wyższe Seminarium Duchowne, wspólny dom na lata studiów alumnów Prowincji Matki Bożej Niepokalanej Zakonu Ojców Franciszkanów w Polsce i drugiej Prowincji tegoż Zakonu pod wezwaniem Św. Maksymiliana Marii Kolbego. Instytut Franciszkański skrzętnie i konsekwentnie buduje księgozbiór franciszkański, który swoimi rozmiarami zaczyna przyciągać coraz liczniejszych badaczy.

Tematyka naszych sympozjów pozostaje konsekwentnie franciszkańska, np. *750 lat franciszkanów w Polsce, Chrystus św. Franciszka, Modlitwa franciszkańska, Duchowość franciszkańska, Św. Klara, Świat, w którym żył św. Franciszek, Wkład Franciszkanów w dogmat o Niepokalanym Poczęciu, Chronić, by przetrwać...* (problemy ochrony środowiska), *Filozofia Franciszkanów...*

Materiały z tych sympozjów albo zamieniają się w książki serii *Biblioteki Instytutu Franciszkańskiego* (BIF) lub *Małej Biblioteki Instytutu Franciszkańskiego* (MBIF), albo też bogacą łamy seminaryjnego rocznika „*Lignum Vitae*”. Materiały z niniejszego sympozjum staną jako kolejny tom *Biblioteki Instytutu Franciszkańskiego*.

W procesie organizowania sympozjum odkryliśmy w instytutowych zasobach kilka prac dyplomowych o wkładzie Franciszkanów w muzyczną tradycję Kościoła i to rozprawy napisane pod kierunkiem znakomitych profesorów muzykologii:

— Ks. Ryszard Figiel, *Wpływ potrydenckiej reformy chóralu gregoriańskiego na graduał franciszkański z 1622 roku* (AAG. sygn.

MS 230). Praca licencjacka pisana pod kierunkiem ks. doc. dr hab. Karola Mrowca na seminarium w Instytucie Muzykologii Kościelnej KUL, Lublin 1972.

- Katarzyna Zając, *Śpiew liturgiczny Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w świetle „Cantus Ritualis Romano-Seraphici”*. Romae 1943. Praca magisterska napisana pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Józefa Ścibora CSsR w Katedrze Teorii i Historii Muzyki Średniowiecznej Instytutu Muzykologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002.
- Mgr Janusz Sok CSsR, *Graduał ms. 2a z Biblioteki Sióstr Klarysek ze Starego Sącza w świetle tradycji polskiej europejskiej*. Praca doktorska pisana pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Jerzego Pikulika, Warszawa 2004.

Szkoda, że zabrakło pośród nas o. lic. Ryszarda Parola OFMConv, który mógłby wiele wnieść ze swojej muzykologicznej profesji. Opracował on *Rękopis muzyczny MS 3IV5B z Biblioteki Seminarium Duchownego w Płocku. Studium źródłoznawcze* (praca magisterska napisana pod kierunkiem ks. Jerzego Pikulika, ATK, Warszawa 1981 – dokładnie ćwierć wieku temu). Prosimy naszego Drogiego Gościa, o. Giuseppe Marino z Asyżu, by przekazał od nas serdeczne pozdrowienia o. Ryszardowi, którego dzisiaj w Łagiewnikach wyraźnie nam brakuje.

W programie sympozjum *PSALLITE DOMINO* mamy wielką cziogodną tradycję i mamy współczesność.

Quod felix, faustum, fortunatumque sit!

ŚPIEW ŚW. FRANCISZKA WEDŁUG WCZESNYCH ŹRÓDEŁ FRANCISZKAŃSKICH

*Gdzie słyszysz śpiew, tam wstąp,
Tam dobre serca mają,
Źli ludzie, wierzaj mi,
Ci nigdy nie śpiewają.*

Johann Wolfgang Goethe

Dyskurs o kulturze muzycznej w tradycji franciszkańskiej należałoby rozpocząć od złożenia hołdu założycielowi *Ordinis Fratrum Minorum* – św. Franciszkowi z Asyżu, którego poetycko-muzyczny smak i umiłowanie śpiewu zapoczątkowały bogatą tradycję artystyczną w Zakonie.

Kultura muzyczna w Europie w czasach św. Franciszka

Życie św. Franciszka przypada na lata 1181(2)-1226, czyli na czasy tak zwanego klasycznego średniowiecza¹, kiedy dokonało się odrodzenie kultury europejskiej. Choć oryginalność i renesansowa wizja świata Biedaczyny z Asyżu wybijają się ponad stereotypy wieków średnich, pozostaje on bez wątpienia dzieckiem swojej epoki. Tym samym próba określenia roli śpiewu w jego życiu musi uwzględniać tło kulturowe i muzyczne średniowiecza. Oczywiście, nie sposób pominąć wpływu

¹ Zob. Ch. D a w s o n, *Szkice o kulturze średniowiecznej*, tł. J. Sulowski, Warszawa 1966, s. 109; J. D o b r a c z y Ń s k i, *Doba krucjat. Szkice historyczne z XI-XIII wieku*, Warszawa 1968, s. 5. Epokę, która nastąpiła w kulturze europejskiej po upadku cesarstwa zachodniorzymskiego (476) i trwała aż do odkrycia Ameryki w 1492 roku (albo, wg innych historyków, do zdobycia Konstantynopola przez Turków w 1453 roku lub też wystąpienia Lutry w 1517 roku), nazwaną przez renesans średniowieczem, zwykło się dzielić na trzy okresy: I – wczesne średniowiecze (do XI wieku), II – *średniowiecze klasyczne* (XI-XIII wiek) oraz III – *zmierzch średniowiecza* (XI-V-XV wiek). Zob. *Średniowiecze*, w: *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. XI, Warszawa 1968, s. 323; *Średniowiecze*, w: *Encyklopedia powszechna PWN*, t. IV, Warszawa 1981, s. 382.

śpiewów kościelnych, rycerskich ideałów, funkcjonujących w wiekach XII i XIII, a zwłaszcza związanej z nimi kultury trubadurów², która ukształtowała oblicze tej epoki.

Wczesne średniowiecze rozwinęło przejętą od starożytnych teorię muzyki³, która służyła praktyce. Przełom w tej dziedzinie dokonał się w XI wieku pod wpływem Guidona z Arezzo (ur. 991-998, zm. po 1033), autora traktatów *Epistola de ignoto cantu* i *Micrologus de disciplina artis musicae*, który zreformował system tonalny oraz notację muzyczną⁴. Jego pomysły rozwinęli autorzy XI- i XII-wieczni. Do XI wieku praktyka muzyczna skupiała się wokół klasztorów, podobnie zresztą jak myśl teoretyczna⁵. Przełom XI i XII wieku przyniósł kolejne przemiany. Wraz z przeobrażeniami polityczno-ekonomicznymi państw średniowiecznych nastąpił rozkwit scholastyki. Muzyka weszła do nauczania szkolnego, a na uniwersytetach stała się jedną ze sztuk wyzwolonych (*artes liberales*) na stopniu *quadrivium*⁶. Równocześnie rolę ośrodków kulturalnych przejmowały – w miejsce klasztorów – zamki feudalów. Rycerstwo bowiem tworzyło własny, świecki nurt sztuki. Pojawiły się nowe, niereligijne formy muzyki, których ukoronowaniem była twórczość trubadurów w południowej Francji, duchowo związana z kulturą rycerską i przejęta później przez truwerów oraz minnesingerów⁷.

---

² Zob. *Historia muzyki powszechnej*, t. I, red. Chomiński J., Lissa Z., Kraków 1957, s. 171.

³ Fundamentalnymi dziełami w tej dziedzinie były traktaty filozoficzne: *De musica* św. Augustyna (353-430), *De institutione musica* Boecjusza (ok. 480-524), *Sententiae de musica* Izydora z Sewilli (ok. 560-636), nawiązujące do antycznych koncepcji neopitagorejskich i neoplatońskich. Rozkwit teorii muzycznej nastąpił dzięki mnichom irlandzkim, tj. dzięki spekulacjom Alkuina (ok. 735-804), Jana Szkota Eriugeny (ok. 810-877) i Rabana Maura (ok. 784-856).

⁴ Zob. *Historia muzyki powszechnej...*, s.152.

⁵ Do największych ośrodków należały: Tours, Chartres (Francja), Arezzo (Italia) i anct Gallen (Królestwo Niemieckie).

⁶ *Quadrivium* – wyższy (obok *trivium*) stopień nauki szkolnej, obejmujący cztery dyscypliny: arytmetykę, geometrię, muzykę i astronomię. Mianem *artes liberales* (sztuki wyzwolone) określano nauki wchodzące w skład obu szczebli. Zob. *Sztuki wyzwolone*, w: *Encyklopedia muzyki*, red. A. Chodkowski, Warszawa 1995, s. 877; *Quadrivium*, w: *tamże*, s. 735; *Nauczanie muzyki*, w: *tamże*, s. 597.

⁷ Zob. *Historia muzyki powszechnej...*, s. 175.

Ponieważ Poverello nie posiadał wykształcenia uniwersyteckiego i – twierdzą biografowie – był prostaczkiem⁸, wątpliwym pozostaje fakt, by na jego śpiew miała istotny wpływ scholastyczna teoria muzyki. Wychowywał się wśród śpiewów umbryjskiego Kościoła, w duchu ideałów rycerskich, tym samym w kręgu kultury trubadurów. Zasadna więc będzie teza, iż to kościelna praktyka muzyczna oraz twórczość pieśniarzy wędrownych i kultura wojowników, które przenikały do codziennego życia ludności mieszczańskiej i kształtowały mentalność średniowiecza, wpłynęły w istotny sposób na śpiew św. Franciszka z Asyżu.

Współczesny obraz śpiewającego Franciszka

Wielu, próbując przedstawić osobowość Franciszka z Asyżu, szukało dla niej odpowiedniego określenia. L. Cassutt nazwał go *rycerzem Bożym*, Joseph von Görres i Johann Jörgensen – *trubadurem*. Romano Guardini widział w nim *najbardziej spontanicznego świętego*, Gilbert K. Chesterton *najbardziej ludzkiego ze świętych*. Holter Bernhart pisał o *szlachetnej duszy*, Reinhold Schneider – *posłuszeństwie*, Paul Sabatier – *uobecnieniu wydarzenia Chrystusa*⁹, Julien Green natomiast nazywał go *bratem Franciszkiem*¹⁰, Leopold Staff – *rycerzem i trubadurem*¹¹, Oktawian Schmucki – *Dei laudator et cultor*¹². Współcześni nazywali go *Poverello* (*Biedaczyna*).

⁸ Zarówno biografowie, jak i Franciszek używają łacińskich terminów *ignorans* i *idiota*, które miały podkreślić całkowity brak wykształcenia (zob. T 9; 1 Cel 120; 2 Cel 145; 1 B 6, 5; por. też ZA 114; 2 Zw 45. 68; 2 Cel 141). Źródła podają jednak, że Poverello uczęszczał do szkoły prowadzonej przez kanoników katedry Św. Rufina, nieopodal swojego parafialnego kościoła Św. Jerzego (zob. 1 B 15, 5). Zob. F. X. C h e r i y a p a t t a p a r a m b i l, *Francesco d'Assisi e i trovatori*, Perugia 1985, s. 83-84.

⁹ Zob. *tamże*, s. 12.

¹⁰ J. G r e e n, *Brat Franciszek*, tł. Barbara Durbajło, Warszawa 1987.

¹¹ *Kwiatki św. Franciszka z Asyżu w przekładzie i ze wstępem Leopolda Staffa*, Warszawa 1978, wstęp, s. 15.

¹² O. S c h m u c k i, *Franciscus Dei laudator et cultor. De orationis vi ac frequentia in eius scriptis tum rebus gestis*, „Laurentianum” 10 (1969), s. 3-36, 173-215, 246-282.

Każde z tych określeń posiada głębszy sens i uzasadnienie. W świetle podejmowanych rozważań najbardziej zajmujące będą zamiennie rycerz i trubadur oraz zwrot: *ten, który sławi Boga i oddaje Mu cześć*.

Człowiek przełomu XX i XXI wieku, ze średnim wykształceniem humanistycznym, na ogół dostrzega w Biedaczymie spontanicznego, radosnego, wręcz beztrudnego Bożego poetę z *Kwiatków*, śpiewającego francuskie hymny i przemierzającego kwitnące łąki z *Pieśnią słoneczną* na ustach. Widzi się więc w nim *Bożego trubadura*, co jest powierzchownym stereotypem, bo niepogłębionym znajomością średniowiecznej kultury muzycznej. Do powstania takiego obrazu przyczyniła się XIX-wieczna tradycja romantyczno-sentymentalna, spopularyzowana także w Polsce. Natomiast w ostatnich kilku dziesięcioleciach świadomość franciszkańską kształtowały w Polsce przede wszystkim: wstęp do *Kwiatków św. Franciszka z Asyżu* Leopolda Staffa, pozostającego pod wpływem Paula Sabatiera¹³, umieszczany we wszystkich dotychczasowych polskich edycjach *Kwiatków* (1948; 1978; 1994)¹⁴ oraz filmowy obraz *Fratello sole, sorella luna* z 1974 roku w reżyserii Franco Zefirelliego¹⁵. Ponadto Franciszka zwykle się postrzegać jako Świętego

---

¹³ Paul Sabatier (1858-1928) – protestant, słuchacz wykładów Ernesta Renana w Paryżu, pierwszy badacz, który podjął problem literackiej krytyki wczesnych świadectw rozwoju ruchu franciszkańskiego. Sabatier, kwestionując autentyczność obrazu Poverella zawartego w pismach oficjalnych i skłaniając się ku relacji spirytualistów, najwyżej cenił takie dokumenty, jak *Pieśń słoneczna*, *Zwierciadło doskonałości*, pisma br. Leona i br. Anioła Clarena. We Franciszku widział przede wszystkim kontestatora, występującego przeciw strukturom Kościoła średniowiecznego i prekursora protestantyzmu.

¹⁴ Zob. C. N i e z g o d a, *Śladami Franciszka*, Kraków 1995, s. 21-22; por. *Kwiatki św. Franciszka...*, s. 5-17.

¹⁵ O ile Sabatier widział we Franciszku przede wszystkim kontestatora średniowiecznej religijności i Kościoła oraz prekursora protestantyzmu, o tyle wspomniany film był próbą ukazania Franciszka jako postaci bliskiej współczesnemu ruchowi hipisów, którzy głosili m. in. powszechną wolność, miłość, pokój, odrzucali bogactwo i przemoc. *Fratello sole, sorella luna* przedstawia obraz młodego człowieka, przeżywającego kryzys ideałów i odnajdującego swe powołanie w ubogim, niezależnym i radosnym życiu na skraju społeczeństwa i cywilizacji. Franciszek w kadrze Zefirelliego to wyzwolony z konwenansów brat całego stworzenia, doświadczający niewypowiedzianej radości. Wiele razy powracają motywy Franciszkowego zachwytu pięknem przyrody i afirmacji świata, nawiązujące do treści *Pieśni słonecznej*.

absolutnie oryginalnego, wyrastającego ponad własną epokę, tym samym oderwanego od kulturowego kontekstu średniowiecza.

Stan badań

Temat śpiewu Franciszka pozostaje nieco na marginesie nurtu badań franciszkańskich. W każdym razie nie podjęto tego zagadnienia w żadnej monografii. Wspomina się je najczęściej przy okazji paleograficznych studiów nad liturgią. Czynił tak Stephen Joseph Peter van Dijk¹⁶, Giuseppe Abate¹⁷, Agostino Ziino¹⁸, Jerzy Norel OFMConv¹⁹. Ryszard Parol OFMConv podjął problem śpiewu Franciszka w oparciu o franciszkańską *Regulę* z 1223 roku²⁰. Szerzej opracował to zagadnienie Francesco Laconi SDB²¹, wskazując jednak głównie na analogie między poezją i śpiewem Franciszka a Biblią, utworami autorów klasycznych – Owidiusza, Wergiliusza – oraz św. Augustyna i Dantego. F. Laconi oparł swe badania na pismach Poverella i ogólnych opracowaniach, nie dokonując krytycznej selekcji materiałów źródłowych, na które prawie nie powołuje się w trakcie rozważań.

Film kończy się sceną zatwierdzenia sposobu życia Biedaczyny z Asyżu przez Innocentego III (1209), utrzymanej w atmosferze konfrontacji ubogiej wspólnoty franciszkańskiej z wyzywającym bogactwem dworu papieskiego. Siłą rzeczy obraz ten ukazuje jedynie łatwe do zaakceptowania i przyswojenia elementy duchowości i życia Franciszka, pomijając jego późniejsze rozterki, walki z chorobami i trudności związane z rozwojem Zakonu.

¹⁶ S. J. P. v a n D i j k OFM, *The Breviary of Saint Francis*, „Franziskanische Studien” 9 (1949), s. 13-40; T e n z e, *The liturgical legislation of the Franciscan Rules*, „Franziskanische Studien” 12 (1952), s. 176-195, 214-262.

¹⁷ G. A b a t e, *Il primitivo Breviario francescano (1224-1227)*, MF 60 (1960), s. 47-240.

¹⁸ A. Z i i n o, *Francesco d’Assisi*, w: *Arte e Storia, Electa*, Milano 1982, s. 127-158.

¹⁹ J. N o r e l OFMConv, *Il primitivo Breviario francescano Assisi Com. 694 nelle sue implicazioni liturgiche, codicologiche e paleografiche*, Roma 1996, mps.

²⁰ R. P a r o l OFMConv, *Śpiew w Regule franciszkańskiej*, SF 6 (1994), s. 237-248.

²¹ F. L a c o n i SDB, *Poesia e canto in s. Francesco*, w: *Francesco d’Assisi nel 750mo della morte (1226-1976)*, Jerusalem 1976, s. 43-143.

Bardziej wyczerpująco temat Franciszkowego śpiewu opracował w swej rozprawie Franco Xavier Cheriypattaparambil²², analizując wpływ kultury prowansalskich trubadurów na śpiew, poezję i duchowość Biedaczyny z Asyżu. Pozycja ta posłużyła jako jedno z głównych opracowań tematu. Szkic na temat śpiewu Poverella przedstawia ponadto *Dizionario francescano* pod hasłem *canto*²³. Jego autor, Eloi Leclerc, korzysta zarówno z pism Franciszka, jak i z WŻF, poświęcając sporo miejsca *Pieśni słonecznej*.

Ze względu na powierzchowność funkcjonującego wciąż paradygmatu romantyczno-sentymentalnego i niemal całkowity brak monograficznych opracowań zagadnienia pokrewieństw śpiewającego Poverella ze średniowiecznymi trubadurami, które by korzystały z *Wczesnych źródeł franciszkańskich* i uwzględniały stan ówczesnej kultury, warto je podjąć w oparciu o XIII-wieczne źródłowe biografie Świętego. Zaznaczyć przy tym należy, że takie sformułowanie tematu zawęży znacząco sferę rozważań i nie wyczerpuje bogactwa relacji WŻF na temat śpiewu Poverella²⁴, ale wybór taki wydaje się uzasadniony ze względu na oryginalność tematyki oraz jego formacyjny wymiar.

Wczesne Źródła Franciszkańskie jako pisma hagiograficzne

XIII-wieczne biografie, a raczej hagiografie Biedaczyny z Asyżu nie są *par excellence* źródłami wchodzącymi w zakres badań paleografii muzycznej czy muzykologii. Nie zawierają one rozpraw o teorii i praktyce muzycznej minorytów ani tym bardziej nie przekazują zapisu kompozycji Franciszka, lecz stanowią świadectwo rozwijającej się wówczas literatury hagiograficznej. XIII-wieczne dokumenty rozwoju

---

²² F. X. Cheriypattaparambil, *Trobadour influence in the life and writings of the Man-Saint of Assisi*, Roma 1985, przekład włoski: T e n z e, *Francesco d'Assisi e i Trovatori*, Perugia 1985.

²³ Zob. E. L e c l e r c, *Canto*, w: *Dizionario francescano. Spiritualita*, red. E. Caroli, Padova 1995, kol. 115-128.

²⁴ Całościowo zagadnienie to zostało podjęte przez A. Przechowskiego OFMConv w pracy zatytułowanej *Śpiew św. Franciszka według WŻF*, napisanej jako praca magisterska z teologii dogmatycznej pod kierunkiem prof. S. C. Napiórkowskiego OFMConv, z której pochodzi zamieszczony tu materiał.

ruchu franciszkańskiego wykazują formalne pokrewieństwo z ówczesnymi rodzajami hagiograficznymi: *legendami*, *florilegiami*, kompilacjami (*compilatio*) czy zwierciadłami (*specula*). Pisma biograficzne tej epoki charakteryzowały się w ogólności perspektywą chrystologiczną: ich autorom przyświecał cel wyraźnie katechetyczny, co skłaniało do selekcji, przemilczeń przy jednoczesnym rozbudowaniu niektórych wątków. Hagiografie przede wszystkim prezentowały i promowały na przykładzie konkretnych osób pewien model świętości. Przedstawiane w nich – nawet za cenę tworzenia fikcji – cuda postrzegano jako dowody autentycznej świętości i jej proste uzewnętrznienie.

Nie oznacza to, iż XIII-wieczne biografie Franciszka nie są wiarygodnymi źródłami informacji o nim samym i rozwoju ruchu franciszkańskiego. Ich autorom przyświecały szlachetne cele: przedstawienie prawdy i stworzenie oficjalnego, akceptowanego przez Kościół i zobiektywizowanego wizerunku Poverella, opartego na relacjach naocznych świadków²⁵. Znacznym utrudnieniem w systematycznych badaniach nad WZF pozostaje fakt, iż są one zbiorem w swej strukturze niejednolitym, i to z dwóch względów: z racji autorstwa i czasu powstania oraz rangi poszczególnych dzieł. Najwcześniejsze dokumenty to *Vita prima* Tomasza z Celano (1229) i pochodne, m. in. *Legenda ad usum chori* Celańczyka (1230), *Officium rhythmicum sancti Francisci* i *Vita sancti Francisci* Juliana ze Spiry (1232-1235), *Legenda versificata* Henryka z Avranches (1232-1234); późniejsze – *Florilegium* (1246), *Vita secunda* (1246-1247) i *Tractatus de miraculis* (1250-1253) Celano, *Anonymus perusinus* i *Legenda trium sociorum* (1246-1247 lub 1266-1270, albo początek XIV wieku); w kolejnej fazie powstały *Legenda maior* (1262) i *Legenda minor* św. Bonawentury. Najmłodszymi z nich są *Compilatio assisiensis* i *Speculum perfectionis*, powstałe na przełomie XIII i XIV wieku. Życiorysy autorstwa Tomasza z Celano i Bonawentury miały status oficjalnych dokumentów; skrajnie przeciwny biegun reprezentują najpóźniejsze hagiografie, związane z kręgami polemicznymi i spirytualnymi²⁶.

²⁵ Zob. 1 Cel Prolog 1; 2 Cel Prolog 1; L3T; 1 B Wstęp 4.

²⁶ Wiadomości na temat autorstwa, czasu powstania i charakteru źródeł zaczerpnięto z: M. S y k u ł a, *Najstarsze biografie św. Franciszka jako szczególny przykład literatury hagiograficznej XIII wieku*. Tekst referatu wygłoszonego na Sympozjum

Zakres zbioru określanego mianem *Wczesnych źródeł franciszkańskich* pozostaje nieostry. Najszersze edycje, jak np. włoska (*Fonti francescane*, red. E. Franceschini, Padova 1980) włącza do nich – obok biografii urzędowych – pisma Franciszka (reguły, listy, modlitwy), *Fioretti*, dzieła Jacopona da Todi, Hubertyna z Casale, Dantego, pisma kronikarzy V krucjaty, kroniki Anioła Clarena, Jakuba z Vitry, Jordana z Giano, Tomasza Ecclestona, Salimbene de Adam, dokumenty Kurii Rzymskiej oraz pisma i biografie św. Klary. Inne, jak łacińska edycja źródłowa (*Fontes franciscani* a cura di E. Menesto, S. Brufani, Porziuncola 1995) wyraźnie odróżnia źródła *sensu stricto* od pism św. Klary i Franciszka oraz pomija wiele kronik i dokumentów papieskich. Najnowszy przekład *Wczesnych źródeł* pod redakcją o. Rolanda Prejsa OFMCap i o. Zdzisława Kijasa OFMConv, który ukazał się w 2005 roku nakładem Wydawnictwa *Bratni zew*, obejmuje pisma św. Franciszka, jego życiorysy, dokumenty związane ze św. Klarą oraz pisma dotyczące Trzeciego Zakonu²⁷.

W niniejszej pracy ograniczono się do dokumentów uwzględnionych przez o. Salezego Kafla OFMCap w dwutomowym wydaniu *WŻF* z 1981 roku²⁸. Edycja ta zawiera większość dokumentów, określanych w edycji łacińskiej jako źródła oraz niektóre pisma św. Klary i dokumenty papieskie związane z II Zakonem. W ich analizie korzysta się oczywiście z polskiego przekładu, konfrontując go jednak z edycją łacińską i odsyłając do niej w dokumentacyjnej warstwie pracy (przyписach). *Fontes franciscani* pozostaną ostateczną instancją odwoławczą, bowiem w sytuacjach wątpliwych czy trudnych będą miały głos rozstrzygający. Taka technika korzystania ze źródeł chroni przed konsekwencjami niedoskonałości polskiego przekładu.

Franciszkańskim w WSD Ojców Franciszkanów w Łodzi-Łagiewnikach w dniach 24-25 listopada 2000 roku, mps w posiadaniu Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi-Łagiewnikach.

²⁷ *Źródła franciszkańskie*, red. R. Prejs OFMCap, Z. Kijas OFMConv, Kraków 2005, s. 2608. Wydanie to zaopatrzone także w tablice synoptyczne, indeks osobowy, indeks geograficzny, indeks tematyczny i mapki – Europy oraz Półwyspu Apenińskiego i Umbrii na początku XIII wieku.

²⁸ *Wczesne źródła franciszkańskie*, t. 1-2, red. S. Kafel OFMCap, Warszawa 1981.

Problematyka i metoda badań

Określony w ten sposób rodzaj dokumentów źródłowych pozwala na ściśle sformułowanie problemu i podejmowanej problematyki. Celem niniejszego opracowania nie jest czysto muzykologiczne i paleograficzne studium śpiewu Franciszka, lecz odpowiedź na pytanie: Jaki obraz śpiewającego Franciszka przedstawiają *Wczesne źródła franciszkańskie* w świetle ówczesnej kultury poetycko-muzycznej trubadurów? Problem ten można rozwinąć w szereg szczegółowych zagadnień i sformułować w postaci następujących pytań: Jak *Źródła* relacjonują śpiewy Świętego, co mówią *explicite*, co *implicite*; Co można na ich podstawie domniemywać? W jaki sposób można podzielić *Źródła* pod względem i szaty językowej wzmianek o śpiewie i częstotliwości ich występowania? Jaki w związku z tym portret Franciszka przeważa we WŻF i które dokumenty go kształtują? Jakie okoliczności towarzyszyły śpiewom Franciszka-trubadura we WŻF? Jakie formy muzyczne i treści teologiczne obecne są w jego śpiewie? Jakie utwory Franciszka przeznaczone do śpiewu wymieniają *Źródła*? Co mówią na temat ich genezy i zapisu literacko-muzycznego? Czy WŻF mówią o technice śpiewów Franciszka? Czy wskazują na głębsze motywy jego śpiewów? Czy w obrazie śpiewającego Franciszka-poety można dostrzec główne rysy jego duchowości? Jak przedstawiają autorzy *Źródeł* relację śpiewającego Biedaczyny i stworzeń? Jakie miejsce zajmuje śpiew w życiu Świętego według autorów *Wczesnych źródeł*? Czy Poverello ukazany jest jako prekursor i pionier nowych prądów muzycznych, czy też partycypuje w tradycji muzycznej swej epoki? Czy na podstawie *Źródeł* można stwierdzić jego pokrewieństwo z kulturą muzyczną trubadurów; jeśli tak, to w czym ono się przejawiało? Czy praktyki muzyczne Franciszka trubadura świadczą o jego łączności z Kościołem katolickim? Jakie oryginalne elementy twórczości muzycznej i liturgicznej można odnaleźć w źródłowych relacjach o śpiewie Poverella? Czy WŻF podkreślają udział Franciszka w kształtowaniu muzycznej kultury średniowiecza? Czy popularne postrzeganie Franciszka jako wyzwolonego z konwenansów i hierarchii śpiewającego, beztroskiego trubadura hipisa znajduje uzasadnienie w relacjach WŻF? Czy można wobec tego mówić o teologii śpiewu prezentowanej na przykładzie Franciszka trubadura przez XIII-wiecznych hagiografów?

Aby wyczerpująco i adekwatnie odpowiedzieć na te pytania, konieczne będzie zarysowanie muzycznej kultury trubadurów, systematyczne przebadanie relacji *Źródła* na temat śpiewu Franciszka z Asyżu pod kątem jego pokrewieństwa duchowego z ówczesnymi mistrzami poezji śpiewanej, a następnie dokonanie zestawienia i interpretacji dokumentów źródłowych w świetle współczesnej im epoki.

TRUBADURZY ORAZ ICH KULTURA

Podobnie jak rycerstwo i etos rycerski, ruch trubadurów był zjawiskiem występującym wyłącznie w średniowieczu. W następnych wiekach zanikł bezpowrotnie, wywarł jednak znaczny wpływ na kulturę.

Geneza. Prowansja – ojczyzna trubadurów

Kolebką ruchu trubadurów była średniowieczna Prowansja, kraina obejmująca południe Francji i w naturalny sposób odizolowana od północy kraju²⁹. Z niej wzorce kultury świeckiej przeniknęły do Europy Zachodniej i pośrednio do całego chrześcijańskiego świata³⁰. Jej położenie geograficzne zdeterminowało rozwój kontaktów handlowych z Hiszpanią, Włochami i Bliskim Wschodem. Ale tą drogą przenikały też pierwiastki orientalne, które wywarły decydujący wpływ na oryginalność tej kultury oraz jej odmienność od kultury Francji północnej³¹. Prądy intelektualne średniowiecza i wielkie szkoły monastyczne, charakterystyczne dla Północy, nie odegrały tak ważkiej roli w formowaniu oblicza Prowansji. Kulturę Południa kształtowała przede wszystkim arystokracja. System feudalny, panujący w dobie trubadurów, sprzyjał rozwojowi sztuki, zwłaszcza literatury. Władcy feudalni oraz królowie pisywali poezje, co przyczyniało się do nobilitacji społecznej artystów pochodzących z warstw niższych³².

---

²⁹ Zob. *Trubadurzy*, w: *Encyklopedia muzyki*, s. 912; F. X. Cheriya patta para m bil, *Francesco d'Assisi...*, s. 15.

³⁰ Zob. *tamże*, s. 236.

³¹ Zob. Ch. D a w s o n, *Szkice o kulturze...*, s. 242-254.

³² Zob. F. X. Cheriya patta para m bil, *Francesco d'Assisi...*, s. 16.

WKŁAD FRANCISZKANÓW DO TWÓRCZOŚCI GREGORIAŃSKIEJ W POLSCE

CHORAŁ FRANCISZKAŃSKO-RZYMSKI

Dlaczego chorał franciszkańsko-rzymski? Ponieważ generał Zakonu Haymon z Faversham (1240-1244) otrzymał od papieża Grzegorza IX nakaz zreformowania brewiarza, a papież Mikołaj III (około 1279) polecił, by go użytkowano we wszystkich kościołach w Rzymie, oprócz Bazyliki Watykańskiej. Św. Franciszek nakazał także w regule, by się nim posługiwano. Dotyczyło to również klarysek. Tym samym brewiarz rzymski do czasu reformy Piusa V (1598) stał się brewiarzem franciszkańskim.

Chorał przynieśli do Polski franciszkańscy misjonarze, którzy osiedli we Wrocławiu (1236), Krakowie (1237), Zawichoście (około 1240), Gnieźnie (1259), Starym Sączu (ok. 1270). Korzystały z niego klaryski, osiedlając się w Zawichoście (1255), Wrocławiu (1257), Starym Sączu (1279), Gnieźnie (1282), jak i bernardyni (od 1453), a potem bernardynki. Wszyscy byli zobowiązani do chórowego odmawiania brewiarza. Wszyscy też potrzebowali ksiąg liturgicznych. W związku z czym uczono braci przepisywania rękopisów. Powstawały więc skrytoria, o czym świadczą inicjały na tynku za stallami z XIV wieku w kościele klarysek w Starym Sączu oraz notatka w rubryce gradułu z XIII wieku klarysek w tymże klasztorze, która zabraniała dawać do przepisywania rękopisy świeckim.

W XV wieku istniało skryptorium bernardynów na Stradomiu w Krakowie, które zaopatrywało w rękopisy również inne zgromadzenia. Znani są bernardyńscy skrypcy, jak Bernardyn z Żarnowca oraz Józef z Tyśmienicy.

ŹRÓDŁA CHORAŁU FRANCISZKAŃSKIEGO

Są nimi rękopisy powstające do 1520 roku. W archiwum bernardynów na Stradomiu w Krakowie jest ich ponad 30. Archetypem ich jest *Graduale Romano-Franciscanum* klarysek w Krakowie, datowany na lata 1232-1255. Antyfonarz z końca XIII wieku, z doklejonymi skrawkami pergaminowymi, zawierającymi XIV-wieczną polifonię liturgiczną, też znajduje się w archiwum krakowskich klarysek. Natomiast w ich klasztorze w Starym Sączu jest 5 rękopisów, 3 graduały (dwa z końca XIII, jeden z XIV wieku), ponadto dwa antyfonarze z końca XIII wieku. Natomiast w archiwum seminarium duchownego w Gnieźnie znajduje się graduał klarysek z roku 1418. Biblioteka seminarium duchownego w Płocku posiada *Graduale Fratrum Minorum* z 1280 roku. W archiwum bernardynów w Krakowie jest graduał z drugiej połowy XV wieku, zawierający rubryki dotyczące skryptorów i kantorów.

LITURGICZNY, MUZYCZNY I HISTORYCZNY UDZIAŁ FRANCISZKANÓW W CHORALE

Chorał zawiera rubryki i dramaty liturgiczne (procesja z palmami, *mandatum*, procesja rezurekcyjna). Rękopisy franciszkańskie z XIII wieku, a więc graduał klarysek krakowskich, antyfonarz klarysek krakowskich, graduał klarysek ze Starego Sącza oraz graduał bernardynów z drugiej połowy XV wieku mają bogate rubryki w tekście liturgicznym oraz poza nim. Antyfonarz z XIII wieku klarysek krakowskich posiada dwie karty rubryk.

Jedna z najważniejszych rubryk znajdująca się w tym graduale oraz w graduale z XIII wieku klarysek starsądeckich, została powtórzona w graduale bernardynów na Stradomiu z drugiej połowy XV wieku. Jest ona odbiciem reformy brewiarza przeprowadzonej przez Haymona z Faversham (1240-1244) na polecenie Grzegorza IX. Składa się ona z siedmiu punktów, które nakazują uczyć braci zakonnych umiejętności przepisywania rękopisów, kantorom zalecają trzymać się ściśle w wykonywaniu chorału zawartego w niej porządku.

Treść liturgiczna dramatów zawartych we franciszkańskich rękopisach jest obszerniejsza niż w innych europejskich manuskryptach tego

okresu. Dotyczy to głównie *mandatum*, czyli obrzędu umywania nóg w Wielki Czwartek. Ks. H. Cempura, idąc za twierdzeniem Karola Junga (1912) utrzymuje, że to *mandatum* w gradułach franciszkańskich z XIII wieku jest jedynym rękopiśmiennym przekazem z XIII wieku, zachowanym w Europie z tego okresu. Dramat z gradułu klarysek krakowskich jest o połowę dłuższy od dramatu z dzisiejszych ksiąg liturgicznych. Wydanie rzymskie chorału zawiera 9 antyfon, 5 psalmów, 17 wersetów, podczas gdy rękopis franciszkański posiada 14 antyfon, 9 psalmów, 4 wersety.

Prawdziwym dokumentem dramatyzującej inscenizacji *mandatum* jest graduł bernardyński z 1520 roku. Zawiera on dialog Chrystusa z Piotrem oraz jego zachowanie się.

Graduał klarysek krakowskich z XIII wieku przekazuje najstarszą na ziemiach polskich polifoniczną inscenizację misterium wielkanocnego oraz procesji rezurekcyjnej. Jest to trop do *Beneductus Domino: Surexit Christus hodie*, krótki, ale pełen treści utwór w dwugłosowej i trzygłosowej wersji. Wykonywały go najprawdopodobniej dwa chóry, dialogizujące ze sobą, gdyż każdy wers tego utworu jest specjalnie znakowany (V). Podobny trop późniejszy, dwugłosowy, znajduje się w rękopisie wyszehradzkim z 1410 roku. Jest on uproszczeniem drugiej części tropu zawartego w rękopisie klarysek krakowskich¹.

Ubogacającą formą dramatyzującej inscenizacji treści *Officium Divinum* jest polifoniczne ujęcie niektórych części brewiarza, występujące we franciszkańskich rękopisach. Antyfonarz klarysek krakowskich z końca XIII wieku zachował np. na skrawkach pergaminowych, naklejonych na foliały tegoż rękopisu, dotychczas nieznanne czternastowieczne dwugłosowe lekcje pierwszego nokturnu na Boże Narodzenie. W Polsce był znany dotychczas tylko jeden przekaz tego rodzaju polifonii, mianowicie dwugłosowej lekcji z tropem drugiego nokturnu na Boże Narodzenie, znajdującej się w graduale z XIII wieku klarysek w Starym Sączu. Wykazał to A. Sutkowski².

Profesor F. Cöllner z Monachium wydał drukiem opracowanie tej polifonii. Tak o niej pisał: *Lekcja Bożego Narodzenia „Una cunotis leticio” z tropem „O Maria celi via” jest unikatem dotychczas nieznanym*

¹ Por. A. S u t k o w s k i , *Rękopis klarysek krakowskich*, „Muzyka” 2 (1959).

² *Tamże*.

wśród polifonii średniowiecza z XIV wieku, jeśli chodzi o ubogacenie lekcyjnego tropu zaczerpniętego z wersetu allelujatyckiego³.

Do twórczości gregoriańskiej franciszkanie wnieśli dwie teorie muzyczne – monodii i polifonii. Pierwsza, zawarta w graduale klarysek krakowskich, podaje szczegółowe przepisy sporządzania rękopisów muzycznych i wykonywania chorału. Druga, z antyfonarza tychże klarysek – zasady uprawiania muzyki. Te teorie nie mają odpowiedników w innych rękopisach polskich i zagranicznych, są zatem oryginalne.

Rękopisy franciszkańskie przekazują z monodii, mając na uwadze główny zrąb graduale klarysek krakowskich z XIII wieku, następujące nieznanne utwory: 2 introity, 3 graduały, 18 versus – 10 pod względem melodii, 5 pod względem tekstu – 2 ofertoria, 1 comunio. Biorąc pod uwagę dodaną część do głównego zrębu rękopisu, należy uwzględnić kilka schematów, odnoszących się do stałych części mszy świętej, gdyż pod względem melodii i notacji mansuralnej są oryginalne i nieznanne.

Z polifonicznych przekazów należy wyliczyć: *Surexit Christus hodie* dwu- i trzygłosowe, które w późniejszym wieku przekształciły się w pieśń wielkanocną; dwugłosowe *Benedicamus Domino* z antyfonarza klarysek w Starym Sączu; kilkanaście motetów polifonicznych; lekcje brewiarzowe w układzie oryginalnym, tj. jeden głos chorałowy, drugi dokonponowany. Polifonia ubogaciła liturgię mszalną i brewiarzową.

Czy franciszkanie komponowali utwory chorałowe? Wiele z nich przepisywano z rękopisów, wiele na pewno skomponowali, jako że nie ma ich w innych rękopisach. Najczęściej – jak to było w średniowiecznym zwyczaju – nowy tekst podkładano pod znane melodie, czasami z lekką zmianą.

Wielogłosowe kompozycje franciszkańskie, nie chorałowe, lecz oparte na tekście liturgicznym spotykamy w XVII wieku, np. *Benedictio mensae* 5-głosowe (1616), *Completorium* franciszkanina o. Wojciecha Dembołęckiego (1618), które jest jednym z najstarszych utworów polskich z basem cyfrowym, podobnie jak czterogłosowy kanon *Dei pacem In diebus nostris* franciszkanina o. Andrzeja Chylińskiego z roku 1620 i 1634.

Wprowadzenie do kościoła organów wiąże się też z chorałem. Organ przepłatał śpiewy chóralne wstawkami, powtarzał melodię *unisono* lub

---

³ F. C ö l l e r, *Uno cunotis leticio*, „Acta Musicologica” 37/3-4 (1966).

akompaniował śpiewom. Do Polski przyszedł w XVIII wieku. Toruńskie o 22 piszczałkach zbudował franciszkański zakonnik w roku 1343⁴.

Wkład franciszkanów do twórczości gregoriańskiej w Polsce pod względem historycznym polega głównie na dostarczaniu historycznych materiałów, zawartych w ich rękopisach. Przykładowo gradual klarysek krakowskich zawiera notatkę o śmierci Bolesława księcia ruskiego w roku 1340 oraz liczne wyrażenia staropolskie, cenne dla poznania historii języka polskiego.

CHARAKTERYSTYKA CHORAŁU FRANCISZKAŃSKO-RZYMSKIEGO

Teksty franciszkańskie pod względem treści i melodii trzymają się wiernie przepisów rzymskich. Chorał franciszkański posługuje się cztero- i pięciolinia, notacją kwadratową, tekstem gotyckim, skraca melismoty, zwłaszcza *Versus Alleljaticus* nawet o 62 nuty. W rozwijaniu melodii trzyma się częściej wersji romańskiej niż germańskiej. W graduale plockim z XIII wieku np. na 12 schematów zawartych w księgach liturgicznych wydania watykańskiego, 12 zgadza się z wersją rzymską.

Wielu uczonych interesuje się chorałem franciszkańskim.

---

⁴ H. F e i c h t , *Musica Medii Aevi*, Lublin 1965, s. 43-44.

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	5
----------------------------	---

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv, dyrektor IF <i>Psallite Domino! Wprowadzenie w tematykę sympozjum</i>	11
---	----

ŚPIEWAJĄCY ŚWIĘTY FRANCISZEK

Artur Przechowski OFMConv

Śpiew św. Franciszka według <i>Wczesnych Źródeł Franciszkańskich</i>	15
Kultura muzyczna w Europie w czasach św. Franciszka	15
Współczesny obraz śpiewającego Franciszka	17
Stan badań	19
<i>Wczesne Źródła Franciszkańskie</i> jako pisma hagiograficzne ..	20
Problematyka i metoda badań	23
Trubadurzy oraz ich kultura	24
Geneza. Prowansja – ojczyzna trubadurów	24
Etymologia nazwy	25
Dorobek artystyczny trubadurów. Korzenie literackie	26
Forma i treść liryki trubadurów	27
Światopogląd trubadurów	29
Wpływ twórczości trubadurów na duchowość średniowiecza i kulturę rycerską	38
Upadek ruchu trubadurów	41
Franciscus cantans – Dei Trovator	43
Czy św. Franciszek mógł spisać własne kompozycje? Problem literackiego i muzycznego zapisu utworów ...	44

Język literacki źródłowych relacji o śpiewie św. Franciszka	49
Znajomość języka francuskiego i kultury trubadurów	53
Elementy kultury trubadurów w śpiewie św. Franciszka	57
Radosna mądrość (gaia scienza)	57
Miłość subtelna (fin'amors)	60
Radość (joi)	66
Uprzejmość (cortezia)	70
Utworki poetycko-muzyczne św. Franciszka wspomniane	
we WZF	74
<i>Pieśń słoneczna</i>	74
<i>Zachęta dla Ubogich Pań w klasztorze św. Damiana</i>	82
Wnioski	86

Iwo Hubert Siekierka OFM

Śpiewy oficjum w pierwszym wieku istnienia

Zakonu Franciszkańskiego w świetle najstarszych

manuskryptów	105
Oficjum w czasach św. Franciszka	106
Najstarsze manuskrypty franciszkańskie	108
Kodeks 12° Cmm 1 z Biblioteki Klasztornej	
w Monachium	108
Kodeks 8737 z Watykańskiej Biblioteki Apostolskiej	109
Kodeks nr 5 z Archiwum Świętego Rufina w Asyżu	109
Notacje muzyczne	110
Zapis muzyczny kodeksu 12° Cmm 1	
z Biblioteki Klasztornej w Monachium	110
Notacja kodeksu 8737	
z Watykańskiej Biblioteki Apostolskiej	113
Notacja Kodeks nr 5	
z Archiwum Świętego Rufina w Asyżu	114

MUZYKA FRANCISZKANÓW

Giuseppe Magrino OFMConv (*tl. Ryszard Parol OFMConv*)

Franciszkanie Konwentualni i muzyka

(Zagubione nuty w historii)	121
Początki muzyki w Zakonie	122
Święty Franciszek i muzyka	123
Laudy	125
Franciszkański śpiew i muzyka liturgiczna	126
Oficjum rytmiczne o świętych Franciszku i Antonim	131
Początki muzycznych kapel	132
Mistrzowie kapel, kompozytorzy, teoretycy, organiści	134
Chóry a cappella w XVI wieku	134
Akompaniament muzyczny (XVII wiek)	141
Teksty do celebracji w Chórze	151
Tryumf śpiewu solowego (XVIII wiek)	152
Muzyka liturgiczna XIX i XX wieku	157

Giuseppe Magrino OFMConv (*tl. Ryszard Parol OFMConv*)

Muzyka w Bazylice Św. Franciszka w Asyżu

i szkoła muzyki ojca Martiniego w Bolonii	165
Szkoła muzyki o. Giambattisty Martiniego	168
Kompozytor	170
Historyk muzyki	172
Teoretyk	173
Nauczyciel	175
Listy o. Martiniego	176

Ryszard Parol OFMConv

Aleksander Borroni – muzyk franciszkański	177
Alessandro Natale Guglielmo Borroni	178
Asyż – Sacro Convento	183
Tota pulchra	186

Roman Aleksander Soczewka OFMConv	
Bohuslav Matěj Černohorský – czeski franciszkanin, kompozytor, organista i poeta łaciński	193
Odkrycie twórczości Černohorskýego	193
Curriculum vitae	194
Twórczość muzyczna	196
Łaciński poeta	198

MUZYKUJĄCY FRANCISZKANIE W POLSCE

ks. Ryszard Figiel	
Wpływ potrydenckiej reformy chorału gregoriańskiego na graduał franciszkański z 1622 roku	203
Stan badań	204
Źródła	205
Metoda badań	205
Opis, proveniencja i przeznaczenie graduału	206
Opis zabytku	206
Wygląd zewnętrzny.....	206
Notacja muzyczna.....	207
Pochodzenie zabytku	209
Przeznaczenie dzieła oraz jego użytkownicy	212
Zawartość liturgiczna Graduału Ms 230	214
Zakończenie	215

Fulgencjusz Bąk OFMConv	
Wkład franciszkanów do twórczości gregoriańskiej w Polsce	219
Chorał franciszkańsko-rzymski	219
Źródła chorału franciszkańskiego	220
Liturgiczny, muzyczny i historyczny udział franciszkanów w chorale	220
Charakterystyka chorału franciszkańsko-rzymskiego	223

Ryszard Parol OFMConv

Życie i działalność ojca Floriana Michała Koziury

franciszkanina	225
Dzieciństwo	225
Franciszkański kleryk	227
Kapłan	231
Gwardian Niepokalanowa	237
Mieszkaniec Niepokalanowa	241

Florian M. Koziura OFMConv

Dzieje szkoły muzyki gregoriańskiej w Solesmes	247
Dom Prosper Guéranger odbudowuje klasztor Solesmes	248
Dom Joseph Pothier i dom Paul Jausions	256
Les melodies gregoriennes (1880)	256
Kongres w Arezzo w 1882 roku. Ks. Haberl, dom Josef Pothier na kongresie	258
Od dekretu <i>Romanorum pontificum</i> do listu pasterskiego kardynała Józefa Sarto (1896)	262
Dom André Mocquereau. <i>Motu Proprio</i> Piusa X. Komisja Papieska	265
Dom André Mocquereau	265
Motu proprio Piusa X 1903 i Editio Vaticana	272
Działanie komisji papieskiej oraz zagadnienie sporne, czy można używać znaczków rytmicznych przy nutach gregoriańskich	273
Uczniowie i następcy Dom Guérangera	281
U progu odrodzenia gregoriańskiego. Duch dom Prospera Guérangera	281
Śpiew mnichów solesmeńskich wyrazem i wzorem modlitwy Kościoła	284
Kwiaty i owoce. Świat katolicki w szkole solesmeńskiej. Instytuty gregoriańskie. Muzyka gregoriańska w Polsce	290
Rozwój muzyki gregoriańskiej w Polsce	293

Dom Joseph Gajard	297
„Komentarze” mistrza chóru	297
Chór zakonny wyrazem powszechności Kościoła	301
Florian Koziura OFMConv	
Opowieść o tym, <i>quo modo</i> pieśń anielska na ten ziemski padół się dostała	305
Florian Koziura OFMConv	
Potęga muzyki	309
Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv	
Rogierusz Wincenty Szmidt OFMConv	321
Wincenty Rogierusz Szmidt OFMConv	
Fakty i dokumenty mojej działalności artystycznej	323
Pierwszy okres mojej działalności do roku 1970	323
Okres drugi – poza granicami Polski w latach 1970-1979	324
Poza granicami ojczyzny	324
Obowiązki i praca	324
Sprawa paszportu i możliwość przyjazdu do Polski	326
Okres trzeci – działalność od roku 1977 do dnia dzisiejszego ..	326
Droga do kraju	326
Koncert w Berlinie Zachodnim i wideokasety w Szwajcarii	327
Płyty i kasety magnetofonowe	328
Tematy do powielania	328
Dwadzieścia dwa tematy	329
Zupełnie osobiste wynurzenia	335
Zestawienie dorobku	336
Wiktor Stanisław Jacheć OFMConv, Watykan	
Moja twórczość muzyczna	337
Jak powstawały moje piosenki?	337
Wykaz ważniejszych piosenek według daty i miejsca powstania	341

Roman Aleksander Soczewka OFMConv	
Brat Pankracy Wincenty Wnuczyński franciszkanin i budowniczy organów	349
Ks. Ireneusz Pawlak	
Śpiewnik kalwaryjski cenny wkład polskich franciszkanów w rozwój muzycznej kultury Kościoła	353
Cel edycji	354
Autorzy i redaktorzy	354
Układ śpiewnika	356
Melodie	357
Jacek Kania OFMConv	
Życie muzyczne w krakowskim klasztorze Ojców Franciszkanów w latach 1908-1966	361
Chorus Caecilianus	363
Rys historyczny	364
Statut i zasady organizacyjne	374
Działalność	380
Liturgia	381
Akademie	384
Współpraca z innymi chórami	385
Koncerty, nagrania radiowe	388
Wspólne rekreacje, inne okazje	389
Repertuar	390
Muzyka religijna	391
Chorał gregoriański i pieśń kościelna	391
Utwory wielogłosowe a cappella	394
Kompozycje wokalnie-instrumentalne	398
Muzyka świecka	401
Orkiestra	402
Zarys działalności	403
Repertuar	403
Podstawy edukacji muzycznej	413

Muzycy i pedagodzy	418
Florian Michał Koziura OFMConv (1887-1966)	418
Bernardino Rizzi OFMConv (1891-1968)	420
Jeremi Jan Chodacki OFMConv (1906-2004)	434
Hipolit Marian Eberhardt OFMConv (1911-1958)	436
Fulgencjusz Franciszek Bąk OFMConv (1913-1968)	437
Henryk Sobieszek OFMConv (1926-1991)	440
Władysław Świsłak (1929-2003)	441
Rogeriusz Wincenty Szmidt OFMConv (1933-)	443
Jacek Janusz Wiśniewski	
Dzieje muzyki w Niepokalanowie	449
Muzyka instrumentalna	450
Orkiestra Dęta	451
Powstanie i historia	451
Spory o. Koziury z członkami orkiestry	453
Zatwierdzenie orkiestry przez o. Maksymiliana	454
Wspólne występy z Orkiestrą Smyczkową i z Chórem Cecyliąńskim	457
Kłopoty orkiestry	457
Gościnne wyjazdy	459
Granie pieśni maryjnych z wieży kościelnej	460
Repertuar orkiestry	461
Występy w radiu oraz magnetofonowe nagrania pieśni	461
Zespół Smyczkowy	463
Powstanie i historia	463
Kontakty z Kolasieńskim	466
Wyjazdy na koncerty	466
Repertuar	466
Zakończenie działalności zespołu	467
Zespół mandolinistów	467
Parafialna Orkiestra Dęta	467
Powstanie i historia	467
Parafialna Orkiestra Dęta jest zespołem rodzinnym	468
Koncerty	468
Skład zespołu	469

Muzyka wokalna	470
Chór Cecyliński	471
Powstanie i historia	471
Odbudowa chóru w czasach powojennych	472
Repertuar	474
Chór Parafialny	475
Powstanie i historia	475
Czterogłosowy chór mieszany	477
Parafialny chór „Cantores Immaculatae”	478
Początki chóru	478
Nagrania	480
Koncerty	480
Muzyka wokально-instrumentalna	481
Parafialny zespół Dwie Korony	481
Okoliczności powstania	481
Kierownictwo artystyczne	482
Gościnne występy	483
Zakończenie działalności	483
Kontynuacja działalności muzycznej	483
Zespół Niższego Seminarium Duchownego <i>Horri Soni</i>	483
Powstanie i skład	483
Występy	484
Klasztorny zespół <i>Bracia Junioryści</i>	484
Klasztorny zespół <i>Bracia Mniejsi</i>	486
Powstanie zespołu	486
Występy	486
Formy działalności muzycznej	487
Niepokalanów miejscem występów muzycznych	487
Występy artystów muzyków w Niepokalanowie	488
Instrumenty muzyczne	503
I organy 14-głosowe	503
II organy koncertowe	503
Instrumenty dęte i smyczkowe	505
Organiści	508
Muzyka w Niższym Seminarium Duchownym	509

Nośniki muzyki niepokalanowskiej	511
Publikacje	512
Radio	512
Zakończenie	513
Jacek Wójtowicz OFMConv, Sanok	
Festiwal muzyki organowej i kameralnej <i>Muzyka Młodych u Franciszkanów</i>. Kontynuacja muzycznej tradycji kulturotwórczej zakonu franciszkanów	
	519
Geneza festiwalu	520
Założenia programowe festiwalu oraz ich realizacja	523
Promocja młodych talentów	523
Muzyczna edukacja młodych	523
Ewangelizacja poprzez muzykę	525
Działania w dziedzinie zachowania zabytków kultury muzycznej, renowacji i konserwacja instrumentów	526
Percepcja festiwalu, frekwencja, recenzje, audycje radiowe	527
Tomasz Trawiński OFMConv	
Zespół muzyczny <i>Fioretti</i> z WSD Ojców Franciszkanów w Krakowie	
	529
Powstanie zespołu	529
Struktura i działalność	530
Dorobek artystyczny	532
Korespondencja	533
Terazniejszość i przyszłość	534
MUZYKA W DUSZPASTERSTWIE	
Marek Dopieralski OFMConv	
Franciszkańskie Centrum Kultury w Gdyni	
	539

Gdynia – konkrety	540
Od kilku lat Franciszkanie ze Wzgórza współpracują z miastem	541
Rozwijać talenty	541
Konkurencja	542
Nie negując tradycji patrzymy w przyszłość	542
Coś ciekawego	542
Poszukujemy partnerów	543
Ludwik Bartoszek OFMConv	
Chóry, zespoły gitarowe i orkiestry dęte przy kościołach franciszkańskich	545
Czesław Cezar Baran OFMConv	
Poświęcenie organów w Gdańsku 11 grudnia 1960 roku	553
Przebieg uroczystości	553
Koncert i nabożeństwo	554
Kazanie	554
Domowe uroczystości w klasztorze	556
Upamiętnienie uroczystości	557
Aby zawsze głosiły chwałę Bożą	558
Łukasz M. Łoński OFMConv, Nairobi (Kenia)	
Orkiestry w Gdyni, Elblągu, Koszalinie	559
Orkiestra przy parafii Św. Antoniego w Gdyni	559
Orkiestry parafialne w Elblągu i w Koszalinie	560
Wiktoryn Jacek Krysa OFM	
Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej w Leżajsku	561
Paweł Warchoł OFMConv	
Muzyka i śpiew w kościele w Łodzi Łagiewnikach	563
Organy	563

Zespół muzyczny „Fioretti” oraz „Pokój i Dobro”	564
Koncerty „Muzyka w Starym Klasztorze”	565
Piotr Kleszcz OFMConv	
Mały Chór Wielkich Serc	567
Kilka wybranych recenzji	568
Andrzej Sąsiadek OFMConv	
Rozśpiewana parafia niepokalanowska	571
Schola dziecięca	571
Zespół młodzieżowy <i>Miriam</i>	572
Karol Olborski OFMConv	
<i>Psallite Domino</i> w Łagiewnikach	575
Chór	576
Zespół <i>Pokój i Dobro</i>	577
Łagiewnickie Spotkania z Piosenką	579
Indeks nazwisk	581